

Domáci glasovi

Štev. 51.

Lienz, ponedeljek, 18. marca 1946.

Leto 2.

NEUTRALNOST TURČIJE

Med eno najzanimivejših poglavij v velikem svetovnem konfliktu spada diplomatska igra Turčije za časa velikega zapleta.

Kdo bi mislil, da se bo Turčija izmuznila iz te zmede ne samo srečno, ampak celo ne da bi se umešavala, ko je vendar bila tako blizu največjih dogodkov in na križišču važnih interesnih nasprotij!

Ko sta v teku vojne Romunija in Bolgarija stopili na stran Nemčije in sta njuni armadi vrgli jugoslovansko vojsko na tla, ko sta Iran in Irak postala ozemlje za zboranje čet, je bila Turčija v prvi vrsti diplomatsko vezana kot članica Balkanske zveze in vodilna članica saabadadskega pakta, ki je družil Turčijo, Iran, Irak in Afganistan, potem pa je imela tudi dolžnosti glede ankarske pogodbe z Vel. Britanijo oktobra 1939.

Leta 1938 je umrl Kemal-paša Ata-tirk, ustanovitelj in prvi državni predsednik Turčije. Vodstvo države je tedaj prevzel izmet Ineni, ki je omilil radikalno notranjo politiko Kemal-paše. V zunanji politiki je Turčija zavzela nevtralnno stališče glede svetovnega konflikta, čeprav je v resnici bila tiha zaveznica Anglije.

ZAMUJENA PRILIKA. "Sreča za Hitlerja, da Kemal--paša ne živi več," so tedaj radi v Carigradu sovorili, "ta bi gotovo Nemčiji vojno napovedal, če predno bi se prvi nemški vojak pokazal na trakijski meji." Kajti Kemal-paša je bil znan kot osebni sovražnik Hitlerja in zagrizen nasprotnik Nemčije.

Toda slavna turška diplomacija je našla v svojih naslednikih vredne učence. Ob zaključku angleško-turške zveze 1. 1939 so bili Nemci zamudili priliko, ker je Ribbentropova neumna prestižna politika pustila mesto poslanika v Ankari prazno zaradi nekega brezpomembnega dogodka. Ko je nato prišel Von Papen, je bilo že prepozno, čeprav so ga v Berlinu smatrali za najbolj premetenega diplomata. Turčija je med tem v juniju sklenila pogodbo s Francijo in 19. oktobra še gospodarsko pogodbo s Anglijo. In trajalo je skoraj dve leti do junija, 1941, da je prišlo do nemško-turške prijateljske pogodbe. Turški min. predsednik Sajdam je tedaj izjavil pred parlamentom, da je notranja in zunanja obramba države zadovoljivo organizirana, zunanja politika da je pokazala najboljše uspehe, kakor to "dokazuje izboljšanje odnosajev do Nemčije". Zunanji minister Saradžoglu pa je zagotavljal, da ta pogodba "ni površno delo, ampak važen dokument".

Šele 1. 1944, ob prelomu, je Saradžoglu povedal, da so Nemci 1. 1941 vprašali, če se hočejo Turki boriti proti njim, in da so prejeli odgovor, da je to od njih samih odvisno. Nato so Nemci predlagali pogodbo, o kateri so Turki obvestili angleške zaveznike.

To je bilo v dneh, ko so nemški uspehi in nemška propaganda prisilili turško diplomacijo k največji zadržanosti. Zato si je Turčija že prej zavarovala hrbet z nenapadalni pogodbi podobno turško-bolgarsko izjavo, še preden so se nemške čete pričele zbirati ob trakijski meji. Ob izbruhu nemško-ruske vojne je proglasila nevtralnno; sklenila je za vsako ceno izogniti se vojni, dokler ne bo padla kaka odločitev.

Pri tem pa znotraj države ni imela lahkega dela. Turki so hrbpri in nemški vpad na Balkanu, posebno italijanski napad na Albanijo,

je povzročil velika nacionalna in politična vznemirjenja, ki so šla različna pota.

"TURANCI", neko nacionalistično šibanje, čigar vedno prepovedano glasilo je propagiralo "Veliko Turčijo" s 65 milijoni prebivalci, so zahtevali vstop v vojno proti Rusiji. Ta propaganda je postala posebno nevarna, ko je poskusila pritegniti verske kroge, ki so se čutili prizadete zaradi laizacije države, zaradi izločitve muslimanske duhovnosti iz državnih poslov, zaradi prepovedi verskega pouka v šolah in podobnih stvari. Turška policija je nekaj časa imela precej dela, da je krotila te "Turance".

Oficijsko pa je turško časopisje smelo pisati o težnjah glede Dodekaneza. Zato lahko smatramo, da je Turčija zaradi pogajanj glede vstopa v vojno pričela gojiti neke upe.

Po "konferenci štirih" v Teheranu se je Churchill pojavil v Adani, da bi informiral svojega zaveznika Turenja glede uspehov konference.

Upanje, da bo Turčija sedaj napravila odločilen korak, pa ni bilo izpolnjeno. Rekli so, da Turčija ni dovolj oborožena, ker obljubljene pošiljke zavezniškega orožja niso dosegle. Potem pa je turško časopisje pisalo, da že sama nevtralnost Turčije prinaša zaveznikom veliko prednost, ker je preprečila nameravani pohod Nemcev skozi Sirijo in Egipt. Priznati je treba, da ni bilo lahko upreti se pritisku, ko so Nemci stali pred El Alameinom in ob Elbrusu. Poraz pri Stalingradu pa je nato zaključil diplomatski fijasko Berlina v Ankari.

KROMOVA RUDA. Še prej pa je Turčija prejela nekaj oklopnih vlakov in letal iz Nemčije kot protivrednost za pošiljke kromove rude. To je bila ena najvažnejših določb gospodarske pogodbe iz 1.1941. Vsekakor pa to pošiljanje ni dolgo trajalo. Najprej je bilo nemogoče kaj poslati, ker je bil most čez Marico pri Edirni porušen - baje so ga umikajoči se Grki. Šele 1. 1944, ko so prekinili odnose, se je turški zun. minister hvalil, da so Turki pognali vse mostove v Trakiji v zrak, ko so Nemci začeli zasedati Bolgarijo.

Ko je nato organizacija TODT končno junija 1942 spet zgradila most, je bilo pomanjkanje železniških voz krivo, dokler niso tudi tukaj Nemci pomagali. Sir Huggessen, britanski poslanik v Ankari, je stalno protestiral proti takemu direktnemu podpiranju nemške vojne industrije, poslanik Združenih držav Steinhardt pa mu je pri tem pomagal. Toda Turčija je odgovorila, da je navezana na uvoz nemških industrijskih izdelkov in na izvoz svojih pridelkov, posebno rozin in tobaka, v Nemčijo. Ko se je razburjenje glede Weygandove armade v Siriji poglobilo, so turški novinarji celo obiskali Nemčijo, kar so izenačili tako, da je enaka delegacija odpotovala v Anglijo.

Spet je prišlo do srečanja med Churchillom in Saradžoglujem ter Menemendžoglujem, tokrat v Kairu, po konferenci štirih v Moskvi, in iz tozadavnega razglasa je bilo razvidno, da so Turki spet opozorili zaveznike na svojo pomanjkljivo oborožitev in da so jim obljubili novih pošiljk orožja. Angleški inženarji so tačas gradili na jugu пристanišče Alexandrette in ceste, modernizirali turške rudnike in turško industrijo, ki je v tem času zelo napredovala.

ODLOČITEV. Ko je postajalo vedno jasneje, da bo Nemčija propadla, je Turčija dala prvo koncesijo glede Dardanel, o katerih se toliko govori. Korak za korakom se je Turčija pričela 1.1944 oddaljevati od svoje nevtralne politike.

Prvi znak za to je bila postritev predpisov glede tiska, kjer so popolnoma izključili nemško propagando. Nato se je odločila v juliju

1944 raztolmačiti montreux-sko pogodbo v škodo nemškim ladjam, ki so hotele skozi Dardanele. Že prej je ukinila izvoz rude v Nemčijo in 3. avgusta je turški parlament sklenil pretrgati diplomatske in gospodarske odnošaje z Nemčijo in izenati Nemce. Atentat na Hitlerja v Salzbergu ni najmanj pripomogel, da je turški narod spoznal šibkost režima v Rajhu, ki je vedno bolj izgubljal tla.

Na tej pomembni seji je Saradžoglu izjavil, da je britanski zaveznik obljubil gospodarsko in finančno pomoč, da bo poslal potrebni vojni material in da bo prevzel turške izvozne produkte, ter da je sedaj odvisno od nasprotnega tabora, če bo ta korak pripeljal do vojne.

"Nihče ne more reči," je dejal Churchill dejal takrat v spodnjem domu, "če bo Nemčija ali pa Bolgarija sedaj napadla Turčijo. V tem slučaju bomo storili vse, kar bomo mogli, da se zoperstavimo obstoječi nevarnosti. Možno je, da bodo turška mesta pravtako bombardirali, kakor so naša. Toda narode bodo sodili po tem, kakšno vlogo so igrali v tej vojni."

V Carigradu je izbruhnila panika, toda brez vsakega vzroka: Nikaki nemški bombniki se niso pojavili in Nemci so se v redu umaknili. Nemčija se je odpovedala novemu nasprotniku, Istočasno pa je bila razglašena splošna amnestija za pripadnike Združenih narodov, tudi za one, ki so bili obsojeni zaradi atentata na Von Papena.

Tako je Turčija, nadlegovana od obeh taborov, - zdaj so jo snubili, zdaj ji pošiljali darove - vestno zasledovala svoje geslo: "Nikogar napasti in braniti se proti vsakomur!"

Za njen današnji položaj je najbolj značilna izjava turškega poslanika v Londonu Ašikalina, ko je Reuterjevemu dopisniku rekel, da je Turčija pripravljena na revizijo montreux-ske pogodbe, toda le v smislu mednarodnega sporazuma, vključno Združenih držav, in da stavi en milijon svojih izvežbanih vojakov na razpolago Organizaciji združenih narodov, na drugi strani pa da ne bo odstopila niti peči svoje zemlje.

Duh lorda Palmerstona, ki je bil l. 1809 pri sklenitvi prve pogodbe glede Dardanel tako dalekoviden, se še vedno giblje nad temi vodami in "solidarna obveznost velesil", ki je bila izrečena l. 1841 v londonski pogodbi, obstoji še vedno. (Die "Furche" od 9. marca 1946.)

TELOVADNA AKADEMIJA

Begunci si skušamo ustvariti v begunstvu življenje čim bolj slično tistemu, ki smo ga živeli v domovini. Zato si prizadevamo prestaviti v begunsko taborišče čim več lepega in koristnega, kar nas je v domovini dvigalo in nam delalo življenje lepo.

Tako smo v mirnih časih doma z velikim zanimanjem spremljali vse delovanje in snovanje naše mladine in v veliko veselje so nam bili njeni javni nastopi.

Zelo razveseljivo je dejstvo, da se slovenska mladina tudi v begunstvu vsestransko zelo marljivo udejstvuje, kar kaže njeno življenjsko silo in voljo do življenja. Z velikimi upi gledamo na to mladino, ker vemo, da je v svoji požrtvovalnosti pripravljena na vse žrtve za boljšo bodočnost slovenskega naroda.

Tudi na telovadnem področju se naša mladina v begunstvu pridno udejstvuje. Najbolj v lienškem taborišču, ker je v njem za to tudi največ predpogojev. Tako so lienški fantje in dekleta priredili pretekli petek telovadno akademijo, ki so jo sinoči ponovili.

Ta akademija ni prav nič zaostajala za sličnimi akademijami, ki sta jih naši mladinski organizaciji prirejali pred vojno v Ljubljani. Prav vse na njej nam je zelo ugajalo. Tako po sestavi programa kot po izvedbi. Videli smo najprej fantovske in dekliške proste vaje za l. 1946, nato gimnastične vaje za l. 1946, nakar smo občudovali naše stare "ase" pomlajene z novimi močmi, ki so kazali svojo spretnost na konju, nato

rajanje dijakinj, mladčevsko talno telovadbo in dijakinje na eredi.

V drugem delu so izvajali dijaki vaje z dolgo palico, nato otroci ljubek prizor s petjem "Domovina vstani", dijakinje vaje z belimi žogicami, katerim je sledila vrhunška talna telovadba moških, za njo simbolični dekliški prizor "Za materjo" in akrobacije naših najboljših na bradlji. Simbolična vaja deklet po "Barcaroli" iz Hoffmanovih pripovedk je zaključila uspelo akademijo, ki je trajala pičlo poldrugo uro.

Vse priznanje Ivotu Kermavnerju, ki je vaje sestavil in jih s svojimi sodelavci naučil! Prav nič manjše pa tudi vsem fantom, dekletom in otrokom, ki so jih tako lepo izvajali! Močno veseli smo zlasti novih prvakov, ki vstajajo in ki bodo nekoč častno zastopali slovensko ime na mednarodnih stadionih.

Vsi pa se zavedajmo, da se bomo pred zunanjim svetom uveljavili le s požrtvovalnim pozitivnim ustvarjanjem. Tudi za-to smo našim telovadcem za njih vztrajno delo zelo hvaležni.

KAJ PA PRAVITE VI ?

"Primorski dnevnik" je dne 28. dec. 1945 prinesel tole trditev: "Mnenje, da s sredstvi, ki nam jih nudi Kristusov nauk, lahko rešujemo tudi socialno-politična, t.j. družbena vprašanja, je nesprejemljivo, ker je abstraktno."

Ameriški predsednik Truman je v božični poslanici rekel: "Mislim, da ga ni danes problema - v tej deželi in na svetu, -ki bi ga ne mogli rešiti z uporabo naukov Kristusovega govora na gori. Bog daj, da bi svet sprejel to poslanico sedaj, ko je potreba največja."

Angleški min. predsednik Attlee je dejal pred ameriškim kongresom v novembru pre. leta tole: "Najtežja naloga, ki čaka danes narode, je ta, da se prepričajo, predno bo prepozno, da naša kultura in civilizacija moreta obstati edinole, če se sprejme in uresniči v mednarodnih odnošjih in v narodnem življenju krščansko načelo o bratstvu vseh ljudi."

Kaj pravite pa vi? Kdo ima prav: Amerikanec, Anglež ali "Primorski dnevnik?"

Tako je zapisal goriški tednik "Slovenski Primorec" 10. januarja 1946.)

= : =

SLOVENSKI BEGUNSKI VZGOJITELJI. iz vsega britanskega področja v Avstriji so imeli v četrtek 14. t.m. v linenškem taborišču občni zbor, na katerem so ustanovili Slomškovo družbo, ki bo skrbela za strokovno izobrazbo in izpopolnjevanje med slovenskimi begunskimi vzgojitelji. V odbor so izvolili sledeče: predsednik - ravnatelj Jože Ovsenek, podpredsednik-upravitelj Majhen, tajnica - učiteljica Komanova, odborniki - učitelj Mizerit, prof. Logar, prof. Luskar in katehet Lavrič, zastopnik slovenskih vzgojiteljev v špittalskem taborišču nadzornik Žukovec, judenburških pa upravitelj Klemente. Za preglednike so izvolili p. Cirila Petelina, prof. dr. Gantarja in upraviteljico Gospo-

daričevo, v razsodišče pa prof. Bajuka Božidarja, župnika Gregorija Malija in učiteljico Žumrovo. Sklenili so tudi, da bodo začeli izdajati strokoven list za vzgojitelje kot glasilo Slomškove družbe.

ČESKOSLOVAŠKO-AVSTRIJSKA MEJA NI ZAPRTA. Kakor poroča praški radijo, je čkoslovaški notranji min. povdaril, da vest, da so čkoslovaške oblasti zaprle mejo med Avstrijo in Čkoslovaško, ne odgovarja resnici. (Weltpresse od 14. III.)

UMRLA STA: Josip Ražič, bivši trgovec iz Celja in Viktor Kejžar, z Jesenic.